

Prawo autorskie

WIEDZA W PIGUŁCE

Każdy wytwór aktywności twórczej, niezależnie od jego wartości artystycznej, jest utworem. Utwory są chronione prawem autorskim. Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych definiuje utwór jako każdy przejaw działalności twórczej o indywidualnym charakterze, ustalony w jakiejkolwiek postaci, niezależnie od wartości, przeznaczenia i sposobu wyrażenia.

Dlatego większość informacji, z których korzystamy, jest przedmiotem prawa autorskiego. Nie tylko książka, piosenka czy film, ale także e-mail do kolegi, zdjęcie zrobione komórką i komentarz na forum są utworami. Podlegają one automatycznie restrykcjom praw autorskich. Utwór nie musi być wcześniej rozpowszechniony. Zdjęcie zrobione przez ciebie jest utworem niezależnie od tego, czy je upublicznisz. Prawa chronią utwór od momentu jego powstania.

Utworem jest także konkretne wyrażenie pewnej idei. To oznacza, że prawom autorskim podlega np. konkretny rysunek kwiatka, ale już nie sama idea rysowania kwiatków.

Prawa autorskie to złożony system uprawnień, obowiązków i zezwoleń, który określa, co wolno robić z utworem, a co wymaga zgody posiadaczy praw. Część z tych praw to prawa osobiste, które są niezbywalne i wieczne (np. prawo do rozpoznania autorstwa). Autor może z nich dobrowolnie zrezygnować, ale nikt nie może od niego tych praw kupić. Inna kategoria praw autorskich to prawa majątkowe — te są ograniczone w czasie, można także je sprzedawać bądź przekazywać innym.

Początkowo prawo autorskie miało zastosowanie do książek. Z biegiem czasu powstawały nowe technologie, które dawały nowe możliwości kopiowania i dystrybucji utworów. W miarę rozwoju tych technologii rozszerzano zarówno zakres majątkowych praw autorskich, jak i czas ich trwania. W USA pierwotnie było to tylko 14 lat od pierwszej publikacji, na dodatek tylko dla utworów zgłoszonych do ochrony. Dziś w większości krajów świata, w tym w Polsce, jest to 70 lat od śmierci autora.

Podstawą formułowania prawa autorskiego w XVIII wieku w Europie było przekonanie, że autora i jego dzieło łączy nieuchwytna, ale realna więź. Ta tradycja ma swoje źródło we francuskim oświeceniu. Dlatego w Polsce mówimy o prawie autorskim. Zupełnie inna jest tradycja anglosaska, w której źródłem praw autorskich był cechowy przywilej drukarski nazywany „prawem do kopiowania”. Stąd angielska nazwa „copyright”.

Oprócz majątkowych praw autorskich przysługujących (przynajmniej początkowo) twórcom istnieją jeszcze tzw. prawa pokrewne przysługujące producentom i artystom wykonawcom. Dlatego w przypadku nagrań audio i filmowych musimy prosić o zgodę na wykorzystanie utworu więcej osób niż tylko samych twórców utworu.

POMYSŁ NA LEKCJĘ

Prawo autorskie dotyczy wszystkich. Każdego dnia, w zwyczajnych codziennych czynnościach dotykamy aspektów związanych z prawem autorskim. Scenariusz ma na celu przybliżenie tego tematu, zastanowienie się nad tym, jak wygląda prawo autorskie. Przybliży również wydarzenia, które doprowadziły do ukształtowania się systemu prawa autorskiego w obecnej formie.

Cele operacyjne

Uczestnicy i uczestniczki:

- rozumieją, że każdy jest twórcą;
- wiedzą, że prawo autorskie chroni twórców, producentów, posiadaczy praw;
- rozumieją, że przedmiotem praw autorskich jest twórcze wyrażanie idei;
- rozumieją zmiany zachodzące w obszarze praw autorskich i ich konsekwencje dla społeczeństwa;
- potrafią wymienić wydarzenia dotyczące zmian w obszarze praw autorskich.

Przebieg zajęć

1.

Czas: 5 min
Forma: rozmowa
Pomoce: tablica, kreda

Napisz na środku tablicy „prawo autorskie”. Zapytaj grupę o to, kogo chronią prawa autorskie. Pytania pomocnicze, które możesz zadać:

- Czy prawo autorskie będzie chroniło artystę wykonującego utwór na koncercie?
- Jeśli pisarz sprzeda prawa do swojej książki wydawnictwu, kogo wtedy chroni prawo autorskie?
- Kto jeszcze może być posiadaczem praw autorskich?

Odpowiedzi, które powinny się pojawić to: twórca, artysta wykonawca, producent, firma która zleciła nagranie utworu, pracodawca, który zlecił pisanie artykułów, spadkobierca.

2.

Czas: 20 min
Forma: wywiad, dyskusja
Pomoce: kartki, długopisy

Podziel uczestników i uczestniczki na 2 grupy. Z jedną grupą wyjdź na chwilę z sali. Powiedz im, że teraz będą dziennikarzami, którzy chcą się dowiedzieć, co ludzie wiedzą i myślą na temat prawa autorskiego. Poproś ich, żeby wspólnie chwilę się zastanowili, jakie pytania zadadzą.

Pytania pomocnicze dla dziennikarzy:

- Co myślisz o ściągnięciu z internetu?
- Czy ściągasz z internetu?
- Czy ktoś traci na ściągnięciu plików? Kto?

Wróć do drugiej grupy. Powiedz im, że za moment przyjdą do nich dziennikarze, którzy są ciekawi opinii ludzi na temat prawa autorskiego. Poproś ich, żeby odpowiadali w swoim imieniu, tak jak myślą. Nie ma dobrych, ani złych opinii na ten temat. Zaprosz dziennikarzy. Powiedz, że każdy z nich ma 10 minut na przeprowadzenie wywiadów z 3–4 osobami. Na koniec zbierzcie informacje, jakie macie. Możecie je zapisać na tablicy.

Zapytaj:

- Czy widzicie wypowiedzi, tezy, które się częściej powtarzały?
- Czy płyną jakieś wnioski z zebranych wypowiedzi?

Zapytaj dziennikarzy, jak przeprowadzało im się wywiady i pozostałych, jak odpowiadało im się na pytania.

3.

Czas: 20 min

Forma: praca w grupach, prezentacja, dyskusja

Pomoce: **karta pracy „Historia wydarzeń — zadanie”** i **pomoc dla osoby prowadzącej „Historia wydarzeń — rozwiązanie”**

Podziel uczestników i uczestniczki na 3 grupy. Poproś ich, żeby usiedli razem. Rozdaj w każdej grupie wydrukowane i pocięte fragmenty historii z **karty pracy „Historia wydarzeń — zadanie”**. Poproś, żeby każdy wziął jeden fragment. Zadaniem grup jest ustawienie się w kolejności odpowiadającej wydarzeniom, które każdy ma na swojej kartce. Poproś grupy o prezentację ich wersji kolejności. Wyjaśnij wątpliwości. Skorzystaj z **pomocy dla osoby prowadzącej „Historia wydarzeń — rozwiązanie”**. Zapytaj ich, jak na przestrzeni lat zmieniał się czas trwania prawa autorskiego. Spróbujcie ustalić czas kolejnych wydarzeń. Zastanówcie się nad konsekwencjami rozwoju technologicznego w kontekście istniejącego prawa. Pytania pomocnicze:

- Za co płacimy, kupując piosenkę w sklepie internetowym, a za co, kiedy kupujemy książkę w księgarni? Zwróć uwagę, że rozwój technologii cyfrowych obniżył koszty powielania dzieł do minimum.
- Ile kosztuje ściągnięcie albumu muzycznego ze sklepu internetowego? W tym przypadku płacimy tak naprawdę za usługę, a nie za produkt.

Ewaluacja

Czy po przeprowadzeniu zajęć uczestnicy i uczestniczki:

- wiedzą, że prawo autorskie chroni twórców, producentów, posiadaczy praw? (—> Rozważ przeprowadzenie [lekcji „Prawa autora i prawa użytkowników”](#))
- rozumieją, że przedmiotem praw autorskich jest twórcze wyrażanie idei?
- rozumieją zmiany zachodzące w obszarze praw autorskich i ich konsekwencje dla społeczeństwa?
- potrafią wymienić wydarzenia dotyczące zmian w obszarze praw autorskich?

Opcje dodatkowe

Ćwiczenie 3 możesz rozszerzyć o przypisanie orientacyjnych dat poszczególnym wydarzeniom.

Ćwiczenie 3 możesz rozszerzyć też o pracę z tekstem. Podziel uczestników na grupy, każdej grupie rozdaj fragment tekstu Karla Fogela **Zapowiedź świata post-copyright**. Poproś uczestników i uczestniczki o uzupełnienie **karty pracy „Historia wydarzeń — zadanie”** o dodatkowe informacje, które znajdą w tekście Karla Fogela.

MATERIAŁY

- Karta pracy „Historia wydarzeń — zadanie”
- Pomoc dla osoby prowadzącej „Historia wydarzeń — rozwiązanie”
- tekst [Zapowiedź świata post-copyright](https://pl.wikisource.org/wiki/Zapowiedź_Świata_post-copyright) Karla Fogela, https://pl.wikisource.org/wiki/Zapowiedź_Świata_post-copyright [dostęp 05.02.2018]

ZADANIA SPRAWDZAJĄCE

Zadanie 1.

Uporządkuj poniższe wydarzenia w chronologicznej kolejności.

- Więcej ludzi ma możliwość drukowania i rozpowszechniania swoich poglądów. Rząd w Anglii ustanawia cech prywatnych cenzorów, którzy kontrolują, to co jest drukowane. [rozwiązanie: 4]
- Powstaje pierwsze prawo autorskie przyznające uprawnienia autorowi, który może je odsprzedać komuś innemu. Obowiązuje przez 14 lat, licząc od pierwszej daty publikacji. [rozwiązanie: 5]
- Jan Gutenberg wynalazł prasę drukarską. Ilość książek na świecie rośnie w bardzo szybkim tempie. [rozwiązanie: 3]
- 35 krajów na świecie ma już czas trwania praw autorskich wydłużony do 70 lat plus życie autora. [rozwiązanie: 9]
- Międzynarodowa umowa dotycząca prawa autorskiego nie określa minimalnego okresu ochrony prawem autorskim, zostawiając to do decyzji poszczególnych krajów. [rozwiązanie: 6]
- Kopiowanie praktycznie nie wymaga żadnych kosztów. [rozwiązanie: 11]
- Czas trwania praw autorskich to długość życia autora plus 50 lat. Wprowadzenie nie jest obowiązkowe dla poszczególnych krajów członkowskich. [rozwiązanie: 7]
- Na świecie nie ma praktycznie możliwości powielania utworów. [rozwiązanie: 1]
- Kopiowanie książek polega na ich przepisywaniu, jest niezwykle czasochłonne. [rozwiązanie: 2]
- Czas trwania praw autorskich, ustalony na długość życia autora plus 50 lat, staje się obowiązkowy dla wszystkich krajów członkowskich. [rozwiązanie: 8]
- Istnieje wiele możliwości powielania utworów: książki papierowe, na taśmach magnetycznych, na płytach winylowych, płytach CD i DVD. [rozwiązanie: 10]

Zadanie 2.

Zaznacz, czy poniższe stwierdzenia są prawdziwe, czy fałszywe.

- Prawa autorskie można podzielić na prawa osobiste i majątkowe. [rozwiązanie: prawda] [Prawda/Fałsz]
- Prawo do wynagrodzenia należy się tylko twórcy, nie można go przekazać innej osobie. [rozwiązanie: fałsz] [Prawda/Fałsz]
- Zakres i czas trwania prawa autorskiego jest stopniowo skracany. [rozwiązanie: fałsz] [Prawda/Fałsz]
- Prawo autorskie miało swój początek w epoce wynalezienia prasy drukarskiej. [rozwiązanie: prawda] [Prawda/Fałsz]

- Prawo autorskie obowiązuje od momentu publikacji utworu. [rozwiązanie: fałsz] [Prawda/Fałsz]
- W większości krajów majątkowe prawa autorskie obowiązują od momentu powstania utworu do 70 lat od śmierci autora. [rozwiązanie: prawda] [Prawda/Fałsz]
- Autor może zrezygnować z prawa do rozpoznawania autorstwa do jego utworu. [rozwiązanie: prawda] [Prawda/Fałsz]

SŁOWNICZEK

- **dobra osobiste:** dotyczą prywatnej sfery życia. Są nimi w szczególności zdrowie, wolność, cześć, swoboda sumienia, nazwisko lub pseudonim, wizerunek, tajemnica korespondencji, nietykalność mieszkania, twórczość naukowa, artystyczna, wynalazcza i racjonalizatorska, zdrowie, życie psychiczne, rodzinne i prywatne, kultura pamięci osoby zmarłej oraz poczucie przynależności do określonej płci.
- **majątkowe prawa autorskie:** prawo twórcy do korzystania z utworu i rozporządzania nim. Jest to prawo zbywalne, co oznacza, że twórca może przenieść je na inne osoby lub udzielić zezwolenia na korzystanie z utworu (za wynagrodzeniem lub bez). Trwanie majątkowych praw autorskich jest ograniczone w czasie (70 lat po śmierci autora).
- **utwór:** każdy przejaw działalności twórczej o indywidualnym charakterze, ustalony w jakiejkolwiek postaci, niezależnie od wartości, przeznaczenia i sposobu wyrażenia (art. 1 p. 1 Ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych).
- **rozpowszechniać:** czynić coś ogólnie znanym. Decyzja o pierwszym rozpowszechnieniu utworu jest jednym z osobistych praw autora. Rozpowszechnienie utworu może polegać na udostępnieniu utworu w internecie, przekazaniu rękopisu wydawnictwu lub wykonaniu utworu.
- **integralność utworu:** jedno z osobistych praw autora, nakazuje zachowanie w nie naruszonym kształcie formy i treści utworu.

CZYTELNIA

- Czerniawski Piotr, Lipszyc Jarosław, Wilkowski Marcin, **Pierwsza pomoc w prawie autorskim**, [online], [dostęp: 19.02.2013], Dostępny w Internecie: <http://prawokultury.pl/publikacje/pierwsza-pomoc/>.
- Fogel Karl, **Zapowiedź świata post-copyright** [online], tłum. Klub Terapii Obywatelskiej (Łukasz Gonsior, Magdalena Kędzierska, Małgorzata Nikodem, Przemysław Pelczar, Dominik Piekarczyk, Stanisław Sadowski, Kamila Skurska, Aneta Sopata i Aleksandra Trytko), [dostęp: 05.02.2018], Dostępny w Internecie: https://pl.wikisource.org/wiki/Zapowiedź_Świata_post-copyright.

Tekst: Jarosław Lipszyc, Joanna Ruta Baranowska, scenariusz: Weronika Paszewska, konsultacja merytoryczna: Jarosław Lipszyc. Materiał pochodzi z serwisu edukacjamedialna.edu.pl prowadzonego przez Fundację Nowoczesna Polska.

Udostępniono na licencji [Creative Commons Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach 3.0](https://creativecommons.org/licenses/by/3.0/).

Źródło: <http://edukacjamedialna.edu.pl/lekcje/prawo-autorskie/>.

Publikacja dofinansowana ze środków Trust for Civil Society in Central and Eastern Europe.

Podstawa programowa:

Wiedza o społeczeństwie, IV poziom edukacyjny

Treści nauczania

Obywatel wobec prawa. (zakres rozszerzony)

Informatyka, IV poziom edukacyjny

Cele kształcenia

I. Bezpieczne posługiwanie się komputerem i jego oprogramowaniem, wykorzystanie sieci komputerowej; komunikowanie się za pomocą komputera i technologii informacyjno-komunikacyjnych.

Nowa podstawa programowa:

Język polski, liceum i technikum

Treści nauczania

porządkuje informacje w problemowe całości poprzez ich wartościowanie; syntetyzuje poznawane treści wokół problemu, tematu, zagadnienia oraz wykorzystuje je w swoich wypowiedziach.
gromadzi i przetwarza informacje, sporządza bazę danych.

Etyka, liceum i technikum

Treści nauczania

podaje przykłady właściwego i niewłaściwego wykorzystywania nowych technologii, w szczególności technologii informatycznych.

jest świadomy, że postęp cywilizacyjny dokonuje się dzięki wiedzy; wyjaśnia, dlaczego wiedza jest dobrem (wartością).

Informatyka, liceum i technikum

Treści nauczania

postępuje zgodnie z zasadami netykiety oraz regulacjami prawnymi dotyczącymi: ochrony danych osobowych, ochrony informacji oraz prawa autorskiego i ochrony własności intelektualnej w dostępie do informacji; jest świadomy konsekwencji łamania tych zasad.

respektuje obowiązujące prawo i normy etyczne dotyczące korzystania i rozpowszechniania oprogramowania komputerowego, aplikacji cudzych i własnych oraz dokumentów elektronicznych.

opisuje szkody, jakie mogą spowodować działania pirackie w sieci, w odniesieniu do indywidualnych osób, wybranych instytucji i całego społeczeństwa.